View the original article

УКРАЇНА

«Відчайдухи, які взяли кремлівського шулера за руку». Про значення спротиву говорили до 50-річчя УГГ у Львові

Галина Терещук

13 листопада 2026, 16:19

Історія створення і діяльності Української Гельсінської групи (УГГ)

ЗАВАНТАЖИТИ

У Львові відбулась конференція з нагоди 50-ї річниці заснування Української Гельсінської групи (УГГ). У ній взяли участь дисиденти не лише з України – учасники УГГ, але й колишні політв'язні з Вірменії, Ізраїлю, Латвії, Польщі.

Зокрема, один із дисидентів озвучив ідею, що потрібно створити Музей геноцидів Росії, який могли б збудувати в Україні чи Польщі. Це стало для світу свідченням масових злочинів Росії у XX столітті.

Українські дисиденти писали українську історію своїм життям. Вони 50 років тому постали проти російської імперії, розуміючи, що будуть засуджені.

Хоч членів УГГ було обмаль, але їхня боротьба не була марною і її продовжили інші політв'язні. Ці слова звучали від багатьох учасників конференції у Львові, яка відбулась в Українському католицькому університеті.

Усі 10 членів-засновників Української Гельсінської групи: Микола Руденко (голова), Олесь Бердник, Петро Григоренко, Ніна Строката, Оксана Мешко, Левко Лук'яненко, Микола Матусевич, Мирослав Маринович, Іван Кандиба, Олекса Тихий

У рамках конференції говорили про досвід Української Гельсінської групи, яким поділилися її учасники.

Йосиф Зісельс, голова Асоціації єврейських організацій і громад України, приєднався до УГГ у серпні 1978 році. Через чотири місяці він був арештований КДБ.

Члени Української Гельсінської групи

У той час усі 10 засновників УГГ уже були арештовані. І як розповідає, Йосиф Зісельс, для нього і його друзів була важливо показати, що спротив , триває, що правозахисна діяльність продовжується.

> *«Ми хотіли увійти у групу, щоб була тяглість, неперервна діяльність. Зрозуміло, що ми не могли багато зробити, поки нас не посадили. Для когось це віра, а для когось голос сумління. Для мене це було дуже важливо.* Я збирав інформацію про стан з правами людини щодо підписання Гельсінських угод. Зустрічався з різними людьми. Допомагав політв'язням*, коли у Москві створили фонд Солженіцина і ці ресурси дійшли до України для політв'язнів і їхніх родин. Це була міжнародна дисидентська солідарність»*

Учасники конференції з нагоди 50-річчя УГГ

Українські дисиденти наприкінці 70-х років XX століття складали половину від кількості всіх дисидентів СРСР, нагадав Йосиф Зісельс. А разом із засудженими оунівцями і упівцями у концтаборах радянського ГУЛАГу кількість українців і вихідців з України була в рази більшою.

«Москва була пересильним пунктом. Наші дружини, діти їхали до нас на заслання на Урал через Москву і там їх зустрічали, тепло одягали і допомагали грішми. Це було дуже важливо для українців і литовців, грузинів, що там був пункт, що не боялись допомагати. Це все породжувало побратимство серед тих хто пройшов 50 річний шлях», – розповідає Зісельс.

«Значення УГГ багатомірне»

Ідея Гельсінської групи геніальна у своїй простоті, наголосив під час дискусії **Мирослав Маринович**, колишній політв'язень, член-засновник УГГ.

«Брежнєв (Генеральний секретар ЦК КПРС – ред.) підписував прикінцевий акт спокійно, оскільки був цілковито переконаний, що за попередніми арештами ситуація в Україні повністю зачищена від потенційних бунтарів. Проте одразу знайшлися відчайдухи, які вирішили взяти кремлівського шулера за руку. Підписав зобов'язання, то чому не виконуєш? Так з'явилась Московська Гельсінська

група, а Петро Григоренко пророчив, що однієї замало і запропонував Миколі Руденко створити УГГ», – зауважив під час дискусії Мирослав Маринович.

Мирослав Маринович, співзасновник УГГ

УГГ стала черговим етапом української визвольної боротьби, наголосив дисидент Йосиф Зісельс. Учасники УГГ були послідовниками тих, хто боровся за Україну.

Це був новий етап боротьби, пов'язаний з правами людини, наголошує Зісельс.

УГГ вписала український національно-визвольний рух у загальний контекст демократичного світу завдяки правозахисній діяльності. Переоцінити значення групи неможливо.

«Совєтська пропаганда насаджувала західному світу образ українського націоналіста як нациста, кривавого діяча. Раптом виходить група 10 людей різного від комуністів до упівців і каже, що контролюватимемо як Совєтський союз виконує Гельсінські угоди за права людини. Почало змінюватись ставлення до українського руху у світі. Ми не могли зруйнувати СРСР, бо нас було мало, але зруйнували міф, який СРСР насаджував світові, що це була нібито демократична країна», – підсумував під час дискусії Йосиф Зісельс.

Тоді ж у 1978 році до УГГ приєднався дисидент **Микола Горбаль**.

Микола Горбаль, дисидент, учасник УГГ

Він уже пройшов термін ув'язнення, був політв'язнем. Саме у цей час суд обирав покарання для учасників УГГ Мирослава Мариновича і Миколи Матусевича. Втім КДБ не дало Миколі Горбалю потрапити на судове засідання.

«Але мені вдалося передати на Захід дуже багато інформації про цей суд і інші речі переслідування. Я долучився до правозахисної групи і вдруге був арештований. Офіційно себе оголосив учасником групи під час виголошення останнього слова в суді, коли мене вдруге засудили», – розповів дисидент Микола Горбаль.

ЗАВАНТАЖИТИ

Інформацію про діяльність УГГ передавали «ворожі» в СРСР голоси, зокрема і Радіо Свобода. Передавали повідомлення різними шляхами, у тому числі й дипломатичним через Польщу і тодішню Чехословаччину. Радіо Свобода було посилювачем Радіо Свобода було посилювачем голосів українських дисидентів, зауважив під час панелі на конференції **Богдан Нагайло**, який очолював у 1989-1991 роках українську службу Радіо свобода.

«У 1978-1982 роках я працював у Міжнародній амністії і займався питанням політв'язнів. Було 600 радянських політв'язнів, як ми їх називали, в'язні совісті. 60% з них це були українці. Було дуже важко, якщо людина виступала як українець і говорила про права людини і додавала національні питання. Бо для українців права людини це і національні права. А це вже «націоналіст», «фашист». Було важко. Були люди, які отримували інформацію, її переробляли і адресували відповідним колам», – розповів Богдан Нагайло.

Богдан Нагайло, учасник конференціїз нагоди 50-річчя УГГ

Тяглість спротиву

Під час панельної дискусії «Тяглість: від УГГ до сучасного спротиву» сучасні правозахисники та дослідники розповіли про власний досвід.

На життєвий вибір **нобелівської лауреатки Олександри Матвійчук,** яка займається правозахисною діяльністю, очолює **«Центр громадянських свобод»**, вплинула зустріч з українським дисидентом Євгеном Сверстюком. Тому, наголосила, що її діяльність і життя це якраз і є прикладом тяглості.

Українські дисиденти це люди, які були здатні на основі своїх етичних переконань ухвалювати дуже складні рішення, зауважив під час дискусійної панелі історик, автор книг про дисидентство **Радомир Мокрик**.

«Ці люди часто мусіли обирати між своєю ідеєю і своєю родиною. Мусіли знайти компроміс, як це сприйме сім'я. Коли чекали на вирок суду і хотіли, з одного боку максимальний термін, бо це підкреслить особисту силу у боротьбі, а, водночас, бачили у залі суду маму чи сестру. І як для себе вирішити, що є пріоритетним? Вміння знайти етично-правильне рішення у надскладних умовах це те, що мене заворожує у дисидентстві. Це те, що важливо і сьогодні», – говорить Радомир Мокрик.

Учасники конференції

Антон Дробович, засновник та перший керівник **Центру прав людини та меморіалізації війни** метафорично пояснив, що для нього означає УГГ.

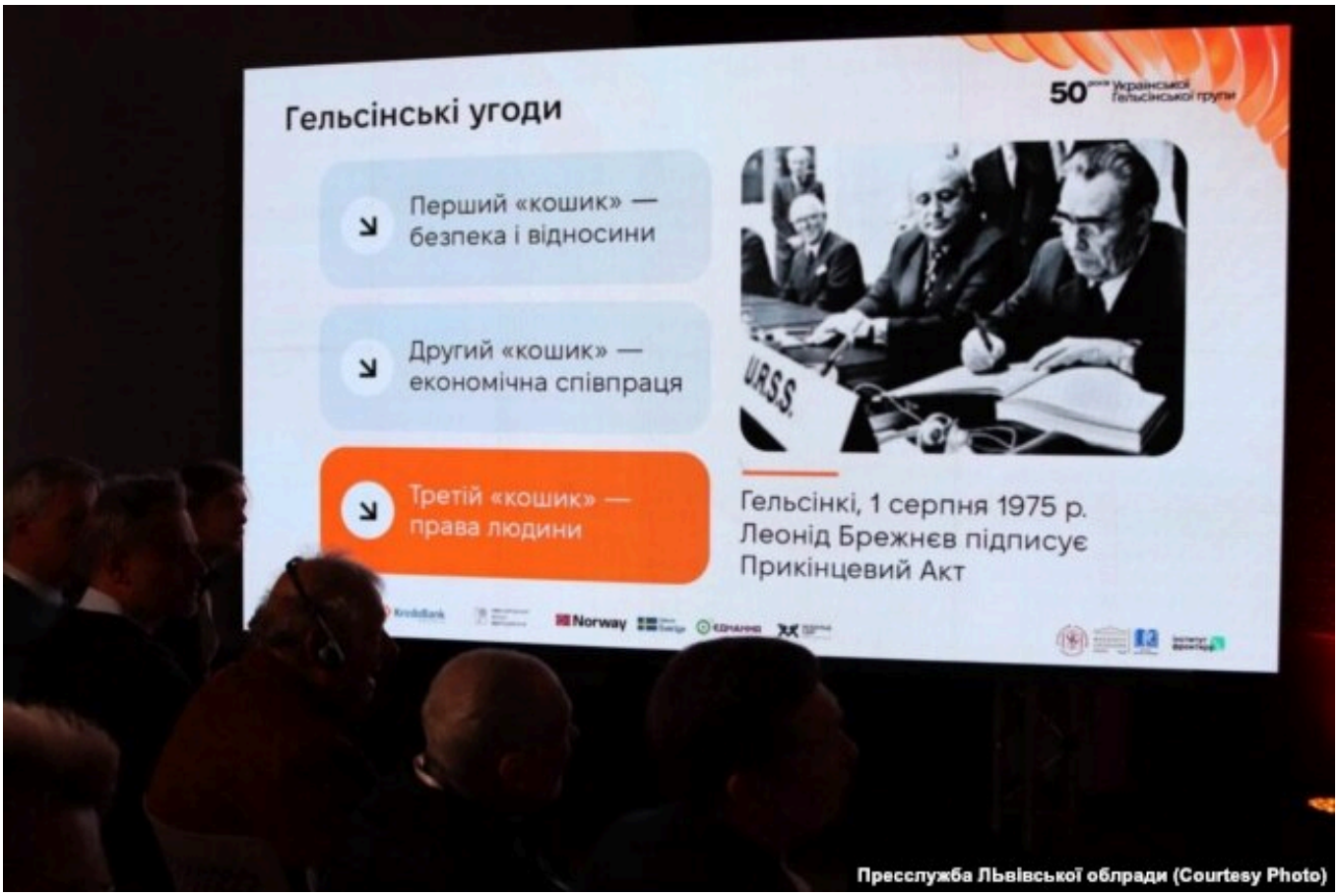
Він нагадав про культурну пам'ять, коли вмикаються механізми наслідування, пробудження совісті. Він провів аналогію з терміном **трансгенераційне епігенетичне успадкування**, коли відбувається процес передачі епігенетичних змін від батьків до нащадків через кілька поколінь без зміни самої послідовності ДНК.

> **“Те, що залишила в пам’яті про УГГ дало українцям сили**
>
> Антон Дробович

«Тобто, у деяких випадках ДНК не змінюється, але на ньому з’являються такі міточки, які активують певні гени, а інші, прикривають цю активацію. Ці міточки вникають у стані надзвичайного стресу. Я б це порівняв з такими випадки в історії українського народу, як визвольний рух, українська революція, діяльність УГГ, діяльність дисидентів в культурній сфері. Я зрозумів, звідки ця впертість в українців, сміливість для порядних вчинків у простих людей. Те, що залишила в пам’яті про себе УГГ дало українцям сили включити те, що потрібно у Революції на граніті, Революції Гідності, російсько-українській війні. І саме ці мітки породили, що Україна має мільйонну армію», – зауважив Антон Дробович.

У рамках конференції говорили про Українську Гельсінську групу у контексті міжнародного Гельсінського руху.

У 1948 році була ухвалена Загальна декларація прав людини. У 1966 році – два міжнародні пакти про права людини. СРСР їх підписав у 1968 році. 1 серпня 1975 року у Гельсінкі був підписаний Заключний акт за підсумками Наради з безпеки і співробітництва в Європі. 35 держав-учасниць, у тому числі й СРСР) взяли на себе зобов'язання поваги до прав людини та основних свобод.

Пресслужба Львівської облради (Courtesy Photo)

Це створило правовий прецедент у часи Холодної війни. СРСР хотів увести в оману світ і тому погодився на підписання Гельсінської угоди.

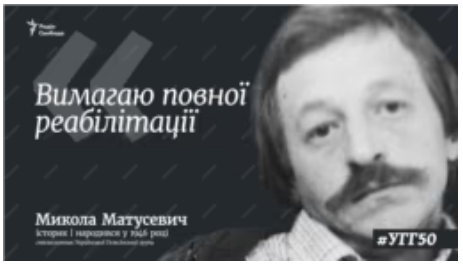
А дисиденти Москви, України, Литви, Грузії, Вірменії об'єднались і спростували нібито існуюче бажання Радянського Союзу жити у злагоді в демократичному світі. І світ отямився від цієї брехні завдяки невеликій групі людей, яка не могла повалити СРСР, але робила те, що вважала важливим і у що вірила.

Як сказав в одному інтерв'ю Радіо Свобода Євген Сверстюк, серед людей завжди народжуються ті, котрі відчувають потребу боротися за свободу.

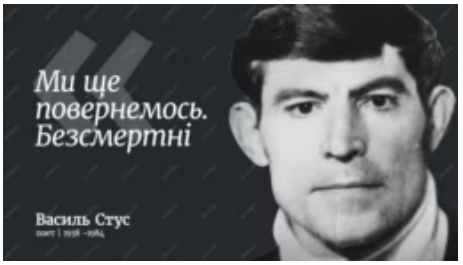
ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

50-ліття УГГ. Вони боролися проти режиму СРСР, за яким сумує Путін

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Микола Матусевич і УГГ. «Рядовий боєць антирадянської війни»

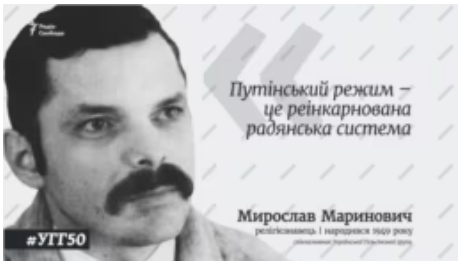
ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Василь Стус і УГГ. «Чим більше тортур і знущань, тим більший мій опір»

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Надія Світлична і УГГ. «Луганський світлячок» у спогадах колег по Радіо Свобода

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

До 50-річчя УГГ. Маринович: методи боротьби Росії проти України не змінилися із часів СРСР. Засоби інші

Галина Терещук

В ефірі Радіо Свобода – з 2000 року. Закінчила факультет журналістики Львівського національного університету імені Франка. Маю досвід роботи на телебаченні і в газеті.

Україна | Світ | Важливе на Свободі

© Радіо Свобода, 2026 | Усі права застережено.